HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a cincea)

15 noiembrie 2018 *

„Trimitere preliminară – Regulamentul (CE) nr. 1008/2008 – Articolul 2 punctul 18 – Articolul 23 alineatul (1) – Transport – Norme comune pentru operarea serviciilor aeriene în Uniunea Europeană – Informare – Indicarea prețului final care urmează să fie plătit – Includerea tarifului pentru transportul aerian de pasageri în prețul final care urmează să fie plătit – Obligația de a indica tarifele pentru transportul aerian de pasageri în euro sau în moneda locală – Alegerea monedei locale pertinente – Criterii de legătură”

În cauza C-330/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania), prin decizia din 27 aprilie 2017, primită de Curte la 2 iunie 2017, în procedura

Verbraucherzentrale Baden-Württemberg eV

împotriva

Germanwings GmbH,

CURTEA (Camera a cincea),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte al Curții, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a cincea, domnii F. Biltgen (raportor) și E. Levits, judecători,

avocat general: domnul H. Saugmandsgaard Øe,

grefier: doamna C. Strömholm, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 19 aprilie 2018,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Verbraucherzentrale Baden-Württemberg eV, de B. Stillner, Rechtsanwalt;

– pentru Germanwings GmbH, de P. Baukelmann și de N. Tretter, Rechtsanwälte;

– pentru Comisia Europeană, de W. Mölls și de F. Wilman, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 28 iunie 2018,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: germana.

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 2 punctul 18 și a articolului 23 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1008/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 24 septembrie 2008 privind normele comune pentru operarea serviciilor aeriene în Comunitate (JO 2008, L 293, p. 3).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Germanwings GmbH, pe de o parte, și Verbraucherzentrale Baden-Württemberg eV (Asociația consumatorilor din Landul Bade-Wurtemberg, Germania) (denumită în continuare Verbraucherzentrale), pe de altă parte, în legătură cu indicarea tarifelor pentru transportul aerian de pasageri, de către Germanwings, în lire sterline pentru un zbor între Londra (Regatul Unit) și Stuttgart (Germania).

Cadrul juridic

3 Considerentul (16) al Regulamentului nr. 1008/2008 are următorul cuprins:

„Clienții ar trebui să fie în măsură să compare efectiv prețurile serviciilor aeriene ale diferitor companii aeriene. Prin urmare, prețul final care urmează să fie plătit de către client pentru serviciile aeriene cu punctul de plecare în Comunitate ar trebui să fie indicat în orice moment și să includă toate tarifele, impunerile și comisioanele. De asemenea, transportatorii aerieni comunitari sunt încurajați să indice prețul final pentru serviciile lor aeriene din țări terțe spre Comunitate.”

4 Articolul 1 din acest regulament, intitulat „Obiectul”, prevede la alineatul (1):

„Prezentul regulament reglementează acordarea de licențe transportatorilor aerieni comunitari, dreptul transportatorilor aerieni comunitari de a opera servicii aeriene intracomunitare și prețul serviciilor aeriene intracomunitare.”

5 Articolul 2 din regulamentul menționat, intitulat „Definiții”, prevede în special:

„În sensul prezentului regulament:

[…]

18. «tarife pentru transportul aerian de pasageri» înseamnă prețurile exprimate în euro sau în moneda locală, care trebuie plătite transportatorilor aerieni sau agenților acestora sau altor vânzători de bilete pentru transportul pasagerilor prin intermediul serviciilor aeriene, precum și condițiile în care se aplică aceste prețuri, inclusiv remunerarea și condițiile oferite agenților și alte servicii auxiliare.”

6 Articolul 22 din regulamentul menționat, intitulat „Libertatea de stabilire a tarifelor”, prevede la alineatul (1):

„Fără a aduce atingere articolului 16 alineatul (1), transportatorii aerieni comunitari și, pe bază de reciprocitate, transportatorii aerieni din terțe țări stabilesc în mod liber tarifele pentru transportul aerian de pasageri și, respectiv, de marfă pentru serviciile aeriene intracomunitare.”

7 Articolul 23 din Regulamentul nr. 1008/2008, intitulat „Informare și nediscriminare”, prevede la alineatul (1):

„Tarifele pentru transportul aerian de pasageri și, respectiv, de marfă, aflate la dispoziția publicului larg, includ condițiile aplicabile atunci când sunt oferite sau publicate sub orice formă, inclusiv pe internet, în cazul serviciilor aeriene oferite de pe un aeroport situat pe teritoriul unui stat membru în care se aplică tratatul. Prețul final care urmează să fie plătit este indicat în orice moment și cuprinde tariful aplicabil, precum și toate tarifele, impunerile, tarifele suplimentare și alte comisioane aplicabile, care nu pot fi evitate și sunt previzibile în momentul publicării. Pe lângă precizarea prețului final, se specifică cel puțin următoarele:

(a) tariful pentru transportul aerian de pasageri, respectiv de marfă;

(b) taxele;

(c) tarifele de aeroport și

(d) alte tarife, impuneri, tarife suplimentare și comisioane, precum cele referitoare la securitate sau carburant,

în cazul în care la tariful pentru transportul aerian de pasageri, respectiv de marfă s-au adăugat elementele enumerate la literele (b), (c) și (d). Suplimentele de preț opționale sunt comunicate în mod clar, transparent și lipsit de ambiguitate la începutul oricărui proces de rezervare, iar acceptarea lor de către client se face pe baza alegerii clientului.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

8 Germanwings GmbH este un transportator aerian cu sediul în Germania.

9 La începutul lunii septembrie 2014, un client din Germania a rezervat pe pagina de internet www.germanwings.de, operată de Germanwings, un zbor care lega Londra de Stuttgart.

10 Pe această pagină, tariful acestui zbor era indicat numai în lire sterline. În plus, ulterior rezervării zborului menționat, clientul a primit o factură în care acest tarif și alte costuri erau indicate în lire sterline.

11 Considerând că această practică constituia un comportament neloial și că tarifele trebuiau indicate în euro, Verbraucherzentrale, informată de clientul respectiv, a introdus o acțiune în încetarea acestei practici împotriva Germanwings în fața Landgericht Köln (Tribunalul Regional din Köln, Germania), pe care acesta din urmă a admis-o.

12 Germanwings a declarat apel împotriva deciziei pronunțate de această instanță în fața Oberlandesgericht Köln (Tribunalul Regional Superior din Köln, Germania), care a fost admis pentru motivul că Regulamentul nr. 1008/2008 nu interzice transportatorilor aerieni să indice tarifele pentru transportul aerian de pasageri în altă monedă decât euro.

13 Sesizat cu un recurs împotriva hotărârii pronunțate în apel, Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania) consideră că soluționarea litigiului principal depinde de interpretarea articolului 23 alineatul (1) și a articolului 2 punctul 18 din Regulamentul nr. 1008/2008.

14 Instanța de trimitere ridică în primul rând problema dacă articolul 23 alineatul (1) din acest regulament trebuie interpretat în sensul că, pentru zborurile intracomunitare, tarifele pentru transportul aerian de pasageri trebuie, atunci când nu sunt indicate în euro, să fie exprimate într-o monedă locală determinată sau dacă transportatorii aerieni sunt liberi să aleagă moneda locală pertinentă în această privință.

15 Instanța de trimitere subliniază că teza potrivit căreia transportatorii aerieni sunt liberi să indice tarifele pentru transportul aerian de pasageri în moneda locală la alegere este *a priori* confirmată, pe de o parte, de inexistența unei obligații de a indica tarifele pentru transportul aerian de pasageri într-o monedă determinată, cum rezultă în mod expres din articolul 23 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1008/2008, și, pe de altă parte, de modul de redactare a articolului 22 alineatul (1) din regulamentul menționat, care prevede că, în principiu, transportatorii aerieni stabilesc în mod liber tarifele pentru serviciile aeriene intracomunitare. Totuși, instanța de trimitere consideră că obiectivul Regulamentului nr. 1008/2008, care, conform considerentului (16) al acestuia, este să permită clienților să compare efectiv prețurile serviciilor aeriene ale diferitor companii aeriene, ar fi compromis dacă transportatorilor aerieni li s-ar conferi o asemenea marjă de apreciere.

16 În al doilea rând, în ipoteza în care Curtea ar ajunge să considere că, atunci când nu sunt exprimate în euro, tarifele pentru transportul aerian de pasageri ar trebui indicate într-o monedă locală prestabilită, instanța de trimitere ridică în esență problema interpretării noțiunii „monedă locală” care figurează la articolul 2 punctul 18 din regulamentul menționat, în special atunci când transportatorul aerian care are sediul într-un stat membru oferă un zbor pe internet unui client, iar locul de plecare pentru acest zbor este situat pe teritoriul altui stat membru a cărui monedă nu este euro.

17 Potrivit instanței de trimitere, mai multe monede locale sunt susceptibile să fie pertinente în această privință, mai precis moneda care are curs legal în statul membru pe teritoriul căruia are sediul transportatorul aerian, cea care are curs legal în statul membru în care se află clientul, cea la care face trimitere „domeniul de prim nivel al paginii de internet pe care este publicată oferta transportatorului aerian” sau moneda care are curs legal în statul membru al locului de plecare pentru zborul în cauză.

18 Instanța de trimitere consideră că alegerea monedei care are curs legal în statul membru al locului de plecare pentru zborul în cauză ar fi cea mai conformă cu obiectivul urmărit prin Regulamentul nr. 1008/2008. Ea subliniază de altfel că există o practică a transportatorilor aerieni de a utiliza această monedă. Cu toate acestea, Curtea nu s-ar fi pronunțat încă în această privință.

19 În aceste condiții, Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Tarifele pentru transportul aerian de pasageri pentru serviciile aeriene intracomunitare, care trebuie specificate potrivit articolului 23 alineatul (1) a doua și a treia teză din Regulamentul nr. 1008/2008, trebuie indicate într-o monedă locală determinată atunci când nu sunt exprimate în euro?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare:

În ce monedă locală pot fi indicate tarifele menționate la articolul 2 punctul 18 și la articolul 23 alineatul (1) a doua și a treia teză din Regulamentul nr. 1008/2008, dacă un transportator aerian cu sediul într-un stat membru (în speță Germania) promovează și oferă pe internet consumatorilor un serviciu aerian cu locul de plecare situat în alt stat membru (în speță Regatul Unit)?

Este relevant în acest context faptul că pentru ofertă s-a utilizat o adresă de internet a unui domeniu de prim nivel specific unei țări (în speță www.germanwings.de), care face trimitere la statul membru în care transportatorul aerian are sediul, iar consumatorul se află în acel stat membru?

Este relevant faptul că toți sau majoritatea transportatorilor aerieni indică tarifele în discuție în moneda locală în vigoare la locul de plecare?”

Cu privire la întrebările preliminare

20 Prin intermediul întrebărilor formulate, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 23 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1008/2008 coroborat cu articolul 2 punctul 18 din regulamentul menționat trebuie interpretat în sensul că, atunci când indică tarifele pentru transportul aerian de pasageri pentru serviciile aeriene intracomunitare, transportatorii aerieni care nu exprimă aceste tarife în euro le pot indica în orice monedă locală la alegere. În cazul unui răspuns negativ, instanța de trimitere urmărește să se stabilească dacă, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care un transportator aerian cu sediul într-un stat membru care are euro ca monedă propune pe internet un serviciu aerian pentru care locul de plecare pentru zborul în cauză este situat în alt stat membru a cărui monedă nu este euro, tarifele pentru transportul aerian de pasageri pot, atunci când nu sunt exprimate în euro, să fie indicate în moneda care are curs legal în acest din urmă stat membru.

21 Pentru a se răspunde la aceste întrebări, trebuie amintit pe de o parte că articolul 23 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1008/2008 prevede că transportatorii aerieni sunt obligați, atunci când oferă servicii aeriene de pe un aeroport situat pe teritoriul unui stat membru, să indice în orice moment prețul final care urmează să fie plătit, acesta incluzând printre altele tariful pentru transportul aerian de pasageri. Pe de altă parte, articolul 2 punctul 18 din acest regulament, care definește noțiunea „tarife pentru transportul aerian de pasageri” ca fiind exprimate în euro sau în moneda locală, care trebuie plătite transportatorilor aerieni sau agenților acestora sau altor vânzători de bilete pentru transportul pasagerilor prin intermediul serviciilor aeriene, precum și condițiile în care se aplică aceste prețuri, inclusiv remunerarea și condițiile oferite agenților și alte servicii auxiliare, precizează că aceste prețuri sunt exprimate „în euro sau în moneda locală”.

22 Cu toate acestea, modul de redactare a acestor dispoziții nu conține nicio precizare cu privire la moneda locală în care trebuie indicate, de către transportatorii aerieni, tarifele pentru transportul aerian de pasageri, atunci când acești transportatori nu le exprimă în euro.

23 În acest context, trebuie amintit că, în conformitate cu o jurisprudență constantă a Curții, pentru a interpreta o dispoziție din dreptul Uniunii, trebuie să se ia în considerare atât termenii acesteia, cât și obiectivele urmărite de reglementarea din care face parte, precum și geneza acestei reglementări (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 iulie 2018, E LATS, C-154/17, EU:C:2018:560, punctul 18 și jurisprudența citată).

24 În ceea ce privește obiectivele urmărite prin articolul 23 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1008/2008 coroborat cu articolul 2 punctul 18 din regulamentul menționat, reiese clar, atât din titlul primei dispoziții, cât și din conținutul acesteia, că ea urmărește să asigure în special informarea și transparența prețurilor pentru serviciile aeriene cu originea într-un aeroport situat pe teritoriul unui stat membru și contribuie, în consecință, la asigurarea protecției clientului care recurge la aceste servicii (Hotărârea din 6 iulie 2017, Air Berlin, C-290/16, EU:C:2017:523, punctul 30 și jurisprudența citată).

25 Astfel cum a arătat avocatul general la punctul 47 din concluzii, această transparență a prețurilor permite asigurarea unei concurențe mai sănătoase între transportatorii aerieni, întrucât evită în special situația în care anumiți transportatori aerieni propun un preț incomplet la începutul tranzacției și adaugă diferite tarife suplimentare chiar înainte de finalizarea sa.

26 În plus, considerentul (16) al Regulamentului nr. 1008/2008 enunță că clienții ar trebui să fie în măsură să compare efectiv prețurile serviciilor aeriene ale diferitor transportatori aerieni și că, prin urmare, prețul final care urmează să fie plătit de client pentru serviciile aeriene cu punctul de plecare de pe un aeroport situat pe teritoriul Uniunii Europene ar trebui să fie indicat în orice moment și să includă toate tarifele, impunerile și comisioanele.

27 Rezultă că articolul 23 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1008/2008 coroborat cu articolul 2 punctul 18 din regulamentul menționat și în lumina considerentului (16) al acestuia are finalitatea de a asigura o transparență a prețurilor constând în indicarea tuturor elementelor prețului final care urmează să fie plătit, printre care figurează tariful pentru transportul aerian de pasageri, astfel încât să se garanteze nu doar o concurență mai sănătoasă între transportatorii aerieni, ci și posibilitatea clientului de a compara în orice moment, în mod efectiv și în totalitate, prețurile oferite de diferiții transportatori aerieni pentru același serviciu. Astfel, Regulamentul nr. 1008/2008 urmărește să garanteze că clientul va fi în măsură să evalueze caracterul mai mult sau mai puțin ridicat al prețului final care urmează să fie plătit, oferit de diferiții transportatori aerieni pentru același serviciu.

28 Or, trebuie să se constate că acest obiectiv al comparabilității efective a prețurilor ar fi compromis dacă articolul 23 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1008/2008 coroborat cu articolul 2 punctul 18 din regulamentul menționat ar trebui interpretat în sensul că opțiunile aflate la dispoziția transportatorilor aerieni pentru a stabili moneda în care indică tarifele pentru transportul aerian de pasageri pentru serviciile aeriene intracomunitare nu sunt delimitate în niciun mod.

29 Astfel, o asemenea interpretare ar avea drept consecință să permită, dacă este cazul, diferitor transportatori aerieni să indice tarifele pentru transportul aerian de pasageri, pentru același serviciu, în monede diferite, fără ca acestea să aibă vreo legătură cu serviciul oferit sau cu clientul. O asemenea situație ar fi nu doar de natură să îl inducă pe acesta din urmă în eroare cu privire la prețurile practicate în realitate, ci în plus ar face mai dificilă pentru el compararea efectivă a prețurilor oferite de diferiții transportatori aerieni.

30 În ceea ce privește geneza dispozițiilor în cauză, trebuie amintit că articolul 2 punctul 18 din Regulamentul nr. 1008/2008 a înlocuit articolul 2 litera (a) din Regulamentul (CE) nr. 2409/92 al Consiliului din 23 iulie 1992 privind tarifele serviciilor aeriene pentru transportul de pasageri și de marfă (JO 1992, L 240, p. 15, Ediție specială, 07/vol. 2, p. 176), care făcea referire la „prețurile exprimate în ECU sau în monedă locală”.

31 Trebuie subliniat în această privință că ECU nu era o monedă locală, ci un etalon comun a cărui utilizare servea doar la a permite în general o mai bună comparabilitate a prețurilor, astfel încât indicarea în ECU a tarifelor pentru transportul aerian de pasageri de către transportatorii aerieni permitea facilitarea comparării prețurilor de către clienții în cauză.

32 Deși legiuitorul Uniunii a înlocuit termenul „ECU” prin termenul „euro”, așa încât articolul 2 punctul 18 din Regulamentul nr. 1008/2008 conferă transportatorilor aerieni, în prezent, opțiunea de a indica tarifele pentru transportul aerian de pasageri pentru serviciile aeriene intracomunitare „în euro sau în moneda locală”, logica subiacentă acestei dispoziții a rămas totuși neschimbată.

33 Astfel, după cum a subliniat avocatul general în esență la punctul 32 din concluziile sale, reiese în mod expres, pe de o parte, din considerentele (2) și (6), precum și din articolul 2 din Regulamentul (CE) nr. 1103/97 al Consiliului din 17 iunie 1997 privind anumite dispoziții referitoare la introducerea monedei euro (JO 1997, L 162, p. 1, Ediție specială, 10/vol. 1, p. 81) și, pe de altă parte, din considerentul (2) și din articolul 2 din Regulamentul (CE) nr. 974/98 al Consiliului din 3 mai 1998 privind introducerea euro (JO 1998, L 139, p. 1, Ediție specială, 10/vol. 1, p. 112) că, începând cu 1 ianuarie 1999, ECU a încetat să mai desemneze unitatea monetară europeană și a fost înlocuit cu euro.

34 Așadar, euro trebuie considerat o monedă de referință, a cărui utilizare de către transportatorii aerieni pentru indicarea tarifelor pentru transportul aerian de pasageri este de natură, la fel ca ECU, să garanteze o mai bună comparabilitate a prețurilor, cu atât mai mult cu cât euro constituie moneda în vigoare în 19 dintre cele 28 de state membre și este deci posibil să fie cunoscut de un număr mare de persoane.

35 În acest context, nu se poate admite că, prin alegerea de a exprima tarifele pentru transportul aerian de pasageri pentru serviciile aeriene intracomunitare în altă monedă decât euro, transportatorii aerieni ar putea îngreuna sau chiar să facă practic imposibilă compararea prețurilor de către clienții în cauză, în caz contrar repunându-se în discuție fundamental obiectivul comparabilității efective a prețurilor urmărit prin articolul 23 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1008/2008 și, prin urmare, lipsindu-se această dispoziție de o mare parte din efectul său util.

36 Trebuie să se adauge în această privință că, așa cum a arătat avocatul general în esență la punctul 64 din concluzii, comparabilitatea efectivă a prețurilor ar fi facilitată dacă transportatorii aerieni ar indica tarifele pentru transportul aerian de pasageri într-o monedă locală legată în mod obiectiv de serviciul oferit.

37 Or, din jurisprudența Curții reiese că locul de plecare și locul de sosire pentru zborul în cauză trebuie să fie considerate, în egală măsură, locuri de prestare principală a serviciilor aeriene (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 martie 2018, flightright și alții, C-274/16, C-447/16 și C-448/16, EU:C:2018:160, punctul 68), întrucât sunt locurile în care începe și, respectiv, încetează executarea acestor servicii.

38 Așadar, trebuie să se considere că moneda locală care are curs legal în statul membru în care este situat locul de plecare sau locul de sosire pentru zborul în cauză are o legătură strânsă cu serviciul oferit.

39 Din ansamblul considerațiilor care precedă rezultă că articolul 23 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1008/2008 coroborat cu articolul 2 punctul 18 din regulamentul menționat trebuie interpretat în sensul că, atunci când indică tarifele pentru transportul aerian de pasageri pentru serviciile aeriene intracomunitare, transportatorii aerieni care nu exprimă aceste tarife în euro sunt obligați să opteze pentru o monedă locală legată în mod obiectiv de serviciul oferit. Este cazul, în special, al monedei care are curs legal în statul membru în care este situat locul de plecare sau locul de sosire pentru zborul în cauză.

40 Astfel, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care un transportator aerian cu sediul într-un stat membru în care euro are curs legal oferă pe internet un serviciu aerian pentru care locul de plecare pentru zborul în cauză este situat în alt stat membru, în care altă monedă decât euro are curs legal, tarifele pentru transportul aerian de pasageri pot, atunci când nu sunt exprimate în euro, să fie indicate în moneda care are curs legal în acest din urmă stat membru.

Cu privire la cheltuielile de judecată

41 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a cincea) declară:

Articolul 23 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1008/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 24 septembrie 2008 privind normele comune pentru operarea serviciilor aeriene în Comunitate coroborat cu articolul 2 punctul 18 din regulamentul menționat trebuie

interpretat în sensul că, atunci când indică tarifele pentru transportul aerian de pasageri pentru serviciile aeriene intracomunitare, transportatorii aerieni care nu exprimă aceste tarife în euro sunt obligați să opteze pentru o monedă locală legată în mod obiectiv de serviciul oferit. Este cazul, în special, al monedei care are curs legal în statul membru în care este situat locul de plecare sau locul de sosire pentru zborul în cauză.

Astfel, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care un transportator aerian cu sediul într-un stat membru în care euro are curs legal oferă pe internet un serviciu aerian pentru care locul de plecare pentru zborul în cauză este situat în alt stat membru, în care altă monedă decât euro are curs legal, tarifele pentru transportul aerian de pasageri pot, atunci când nu sunt exprimate în euro, să fie indicate în moneda care are curs legal în acest din urmă stat membru.

Semnături